شریف بهاند ۲۰۱۰/۱۲/۲۶

ناتو د دښمن په لټه

۱

سریزه:
له څو پېړیو راپدېخوا په نړیوال ډگر کې د لوبې قواعد د لویدیځ له خوا ټاکل کېږي. د بېلگې په توگه د امریکایي لیکوال، ساموېل هانتیگتون په اند: په ۱۹۱۹ کال کې یوازې درې کسانو، ودرو ویلسون Woodrow Wilson، لوید جورج Lloyd Georg او ژرژکلمانسو Georges Clemenceao د نړۍ کنترول په خپل واک کې درلود. دوي به تصمیم نیوه، چې یو هیواد چیرته رامنځته، د هغه پولې څنگه وټاکل او د چا له خوا اداره شي او همدارنگه کوم هیواد له منځه یوړو شي. یا په بله وینا د لومړۍ جگړې کتونکو، نړۍ د خپلې خوښې او گټو پر بنسټ سره وویشله. خو د دوهمې نړیوالې جگړې له پایته رسیدو وروسته د نړیوالې لوبې قواعد د سړې جگړې د اصولو پر بنسټ ټاکل کیدل. خو د سوسیالیستي نظام په ماتې سره، د سړې جگړې د وخت ویش خپل باور له لاسه ورکړ. د عراق له لومړۍ جگړې لږ مخکې، جورج بوش (پلار) د۱۹۹۱ کال د جنوری په نهه ویشتمه کانگرس ته په خپله وینا کې، وویل: " نړۍ کولی شي اوس د خلیج د جگړې په لاملونو پوه شي، دغه جگړه د هغه نوي نړیوال نظام د رامنځته کولو لپاره تر سره کېږي، چې پخوا د هغه ژمنه شوې وه،..." موخه د یو وزرې نظام ټینگښت او د هغه د لاربنود یانی د متحدو ایالتونو د ترلاسه شوې اقتصادي ـ سیاسي برترۍ ساتل او د No Rivals سیال له رامنځته کیدو څخه مخنیوی و. خو په نړیواله کچه په دا دوه وروستیو لسیزو کې داسې پېښې، یا په لوی لاس او یا هم د ناسم سیاست د پلي کولو په ترڅ کې رامنځته شوې، چې د هغو له امله نور نو د یووزری څواک د امپراتوری خول (تاج) د هغه په ښې سترگه راکوږ بریښي. یا په بله وینا د لویدیزې نړۍ څواکمنه کړۍ، متحدو ایالتونو، بریتانیا، المان، فرانسه، ایتالیا او کانادا، د نړیوال نظام د لوبو د قواعدو ټاکونکې نه، بلکې په دې برخه کې د څواکمنو اقتصادي ـ سیاسي سیالانو له ځلنجونو سره مخامخ ده. همدې گواښونو ته په پاملرنې او د هغو په وړاندې د مبارزې لپاره لویدیځ یو ځل بیا دې ته اړ شو، ان د خپل پوځي سازمان، ناتو په ستراتیژۍ کې بدلون راولي.

ایا په ریښتیا هم لویدیزه نړۍ له ریښتني گواښونه سره مخامخ ده؟ او که په دې پلمه د خپل له لاسه تلونکې دریځ د مخنیوي په خاطر د تل په څیر، له زور څخه د کار اخیستنې په موخه د دښمنانو په لټه کې ده؟ دا گواښونه کوم دي؟ او د کوم هیواد یا د کومې ډلې هیوادونو له خوا رامنځته شوي [کیدونکې] دي؟ د دغوسیالیو اغیز به پر نړیوال نظام څه ډول وي؟ او په تیره بیا هغه به د افغانستان پر وضعې، چې اوسمهال هم د دا ډول سیالیو ډگر دی، څه ډول اغیز وکړي؟ نو ځکه لیکوال هڅه کوی، د لاندنیو موضوعاتو لکه:

– "لویدیزه نړۍ ـ چین: همکار او که سیال"؟
– د "درېیمې زریزې د دوهمې لسیزې لپاره د ناتو نوې ستراتیژۍ"؟
– "تیر دښمن ـ راتلونکی ستراتیژیک همکار؟" او
– "د وتلو ستراتیژۍ او که د جگړې افغانیزې کول"، په ارزوني او شنني سره پورتنیو پوښتنو ته ځواب ومومي.

لویدیزه نړۍ ـ چین: همکار او که سیال؟
په ټولیزه توگه د لویدیزې نړۍ په سیاسي قاموس کې، یوویشتمه زریزه د امریکایی پیر په نامه یاد شوی او امریکایي سیاستوالو په تیره د هغو نوو محافظه کارانو هم، د پوځي برلاسی له لارې د دغې تر لاسه شوې اقتصادي برترۍ ساتنه او د هغې لا پراختیا خپله بنسټیزه دنده گڼله. په ریښتیا هم واشنگټن د شمالی اتلانتیک د پوځي سازمان، ناتو په اډانه کې د زیات لگښت او زیار له لارې د دا ډول پوځي برترۍ په ترلاسه کولو بریالی او د ژبیگنیو برژینسکی په اند د نړۍ "یو وزری ځواک" شو. د سوسیالیستي نظام له ماتې وروسته د ناتو غړو هیوادونو، په تیره متحدو ایالتونو او د اروپا د وچې ځینو اقتصادي ځواکمنو هغو، له دغې پوځي برترۍ څخه په گټې اخیستنې سره، د نوی لیبرالیزم تر لوا لاندې د پانگوال نظام د پراختیا (نړیوالیدل) لپاره هاند و هڅه پیل کړه. دغه هڅې هغه وخت لا نورې هم پیاوړې شوې، چې د وارسا پوځي ترون د ۱۹۹۱ کال د جولای په اومه نیټه منحل شو. د ناتو سازمان هڅه وکړه، ځان د نړۍ له نوو رامنځته شوو شرایطو سره عیار کړي. په دې موخه سازمان په خپله غونډه کې، چې په ۱۹۹۱ کال د روم په ښار کې تر سره شوه، د بېلابېلو خواوو څخه د نوو امنیتي گواښونو په وړاندې د مبارزې په خاطر په خپله "نوې ستراتیژۍ" کې د "چټگ برغلیز ځواک" رامنځته کول تصویب کړل.

افغان جرمن آنلاین تاسو په درنښت همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینگه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادښت: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په څیر و لولئ

خو د ناتو په دکترین Doktrin کې ستر بدلون په کال ۱۹۹۹ د واشنګټن په غونډه کې رامنځته شو. د سازمان په نوی دکترین کې درې ۳ داسې بنسټیزې مسألې، چې د ناتو په تیر هغه کې نه وې، د غړو هیوادونو له خوا تصویب شوې. او هغه:
ــ د ناتو د ماموریت د ځرنګوالی مسأله؛
ــ د هغه د ماموریت سیمې او همدارنګه
ــ د ماموریت د باورلیک مسأله [1]، وه.
د دغه دکترین په تصویب سره د ناتو سازمان د نړیوال ژاندارم دنده په خپله غاړه واخیسته او سازمان ځانته دا حق ور په برخه کړ، هر وخت او د نړۍ په هره برخه کې، چې د سازمان د غړو هیوادونو ټولیزې ګټې، امنتیي هغه او په اصطلاح لویدیځ ګډ ارزښتونه تر ګواښ لاندې وي، ان د ملګرو ملتونو د امنیت د شورا له باور لیک څخه پرته، یرغل وکړي. ښه بیلګه یې د نورو تر څنګ د ناتو پوځي یرغل پر یوګوسلاویا دی.

ناتو په تیره متحدو ایالتونو د خپل پوځي ځواک د لا پیاوړتیا په موخه د بخارست په غونډه کې (۲۰۰۸ کال) د ناتو د توغندیو د دفاعي سستیم او همدارنګه په دغه سازمان کې د ختیزې اروپا د هیوادونو د منلو په اړه پریکړه وکړه، چې نوماند هیوادونه د شتراسبورګ / بادن بادن Strasbourg / Baden-Baden (۲۰۰۹ کال) په غونډه کې د ناتو په غړیتوب ومنل شول. سربیره پر دې په همدې غونډه کې له ځانه د دفاع په خاطر د وار مخکې کول او تر نورو دمخه د اتومي وسلو د کارولو په اړه هم پریکړې وشوې [2].

د لویدیځ په ځانګړې توګه د متحدو ایالتونو، بنسټیزه موخه د پوځي ځواک له دغې نندارې او همدارنګه سازمان ورکړ شوی زور څخه ګټه اخیستنه، د سیال ځواک له رامنځته کیدو څخه مخنیوې، په اصطلاح د دوې د اندیښنو، ارزښتونو او دین ... او یا په لنډه توګه د لویدیځ د کلتور برلاسی، د طبیعي توکو پر پاتې زیرمو کنترول او له دې لارې پر پاتې نړۍ د لویدیزې هغې د ترلاسه شوې اقتصادي ــ سیاسي د برلاسی لاټینګښت او د لویدیزو هیوادونو د ګټو پر بنسټ د نړیوال نظام رامنځته کول و. خو په نړیواله کچه له سړې جګړې څخه د وروسته پړاو د پیښو پرمختیاوو دا روښانه کړې، چې نوی نړیوال نظام د رامنځته کیدو په حال کې دی، خو نه هغه نظام چې د متحدو ایالتونو ولسمشر، جورج بوش یې غوښتونکی و. ځکه داسې نښې نښانې تر سترګو کیږي، چې د لویدیځ نړیوال دریځ، ځواک او سیاسي اعتبار د پوځي برترۍ سره سره د نورو ځواکونو په پرتله د زوال په حال کې دی. د همدې لامل او د نړۍ د اوسمهالیزو پرمختیاوو په پام کې نیولو سره،"د نوې بنې سترځواک" رامنځته کیدونکی دی، چې د هغه بنسټ د تیرو هغو په څیر پوځي ځواک نه، بلکې پانګه او کلتور دی. د ایتالوی ځانګیز پوه، جیواني اریچي Giovanni Harighi په اند: " که چین په یوه ځواک بدل شي، ښایي هغه له تیرو هغو څخه بیخي په بلې بڼې سره رامنځته شي. ... یوازې غواړم دومره یادونه وکړم، چې په هغه کې به پوځی ځواک ډیر لږ رول ولوبوي، تر اقتصادي او کلتوري هغه. په تیره اقتصادي رول تاکونکی بلل کیږي" [3].

د اقتصادي شاخصونو پر بنسټ کولی شو ووایو، چې د چین ولسی جمهوریت همدا اوس هم په اقتصادي ځواک بدل شوی دی. د یوې لیسزې په ترڅ کې چین د نړۍ د اقتصادي ځواکونو په لړۍ کې دوهم ځای خپل کړ. د نړیوال بانک د رپوټ له مخې چین په ۲۰۰۰ کال کې تر ایتالیا وروسته اووم مقام درلود، په ۲۰۰۵ کال کې تر فرانسې او بریتانیا او په ۲۰۰۷ کې تر المان مخکې شو او د ۲۰۱۰ کال په نیمایي کې د جاپان ځای خپل، یانې دوهم مقام ترلاسه کړ [4].
د دغه هیواد اقتصادي وده په ۲۰۰۹ کال کې ۱ .۸ ٪ ، په ۲۰۱۰ کال کې ۲ . ۱۰ ٪ وه او ښایي هغه په ۲۰۱۱ کال کې ۶ .۹ ٪ وي. په داسې حال کې چې په همدې کلونو کې د اروپا د زون اقتصادي وده په ترتیب سره ۷ .۴ـ ٪ ، ۷ .۱ ٪ او ۵ .۱ ٪ او د متحدو ایالتونو اقتصادي هغه په همدې کلونو کې په ترتیب سره ۶ .۲ ـ ٪ ، ۶ .۲ ٪ ، او ۳ .۲ ٪ ، د جاپان اقتصادي وده په ورته کلونو کې ۲ .۵ ـ ٪ ، ۸ .۲ ٪ ، ۵ .۱ ٪ وي [5].

د چین ولسی جمهوریت د نړیوال مالي کړکیچ په بهیر کې هم داسې مالي او بانکي سیاست ترلاسه لاندې ونیو، چې د هغه په پلي کولو سره یې خپلې دا ځانګې له زیان، په ځانګړې توګه له محتکرینو وساتلې شوې او د یو نوي پولي ځواک په توګه رامنځته شو. دغه هیواد د ۶۴۸ .۲ میلیاردو ډالرو ارزي زیرمو (۲۰۱۰ کال دریمه ربع) په لرلو سره په نړۍ کې لومړی مقام خپل کړی دی، له هغه وروسته جاپان د ۰۱۹ .۱ میلیاردو ډالره (جون ۲۰۰۹)، اروپایي زون ۷۱۶ میلیارده ډالره (اکتوبر ۲۰۰۹)، د روسیې فدراسیون ۴۵۶ میلیارده ډالره (اپریل ۲۰۱۰)، هند د ۲۷۷ میلیاردو ډالرو (مارچ ۲۰۱۰) په ارزښت ارزي زیرمې لرلې [6]. که په نړیواله کچه بانکي سکتور هم په پام کې ونیسو، د نړۍ د لسو سترو بانکونو له ډلې څخه درې ستر هغه، چې ټولیزه پانګه یې ۹ .۵۹۳ میلیاردو ډالرو ته رسیږي، د چین د هیواد دي. درې ستر بانکونه په متحدو ایالتونو پورې اړه لري، خو د هغوي ټولیزه پانګه د چین تر بانکونو لږ یانې ۶ .۴۲۶ میلیارده ډالره ده. پاتې څلور ستر بانکونه، یو د بریتانیا ۴. ۱۹۰ میلیارد ډالره پانګه، یو د

maqalat@afghan-german.de افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ
یادښت: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکې په څیر و لولئ

اسپانيي ۰ . ۱۳۲ میلیارد ډالره پانګه، يو هم د فرانسي ۰ . ۹۲ میلیارد ډالره پانګه او بل د برازيل ۷ . ۸۷ میلیارد ډالره پانګه لري، دي[۷].

که د لویدیزې نړۍ او د بریک BRIC – برازيل، روسيې، هند او چين – د ډلې د اقتصاد نورې مهمې څانګې د ساری په توګه بهرنۍ سوداګرې، صنعت، پانګه اچونه ... او داسې نورې، هم سره پرتله کړو، پايلې يې پورتنې ارزونې ته ورته بريښي. د دغې شننې پر بنسټ ويلې شو، چې د دغې نابرابرې اقتصادي ودې له امله، متحده ايالتونه، په ټوليزه توګه لويديزه نړۍ، په پر له پسې توګه د احتمالي سيالانو په تيره د چين له خوا تر ګواښ لاندې ده. د لويديځ د سياسي او اقتصادي چارواکو په اند، چين خپله پانګه او ارزې زيرمې د دوي په وړاندې د وسلې په توګه کاروي. لويديځوال د خپلو تجربو له مخې په دې ښه پوهيږي، چې بانکونه په تيره مرکزي هغه څومره ځواکمن دی او دې پيسو د سمبالښت، چا ته د څه ليږاره، او د سود د ونډې (اندازې) د ټاکنې له لارې څنګه پر ټول اقتصاد اغيز او په هغه کې لاسوهنه کوي. بانکونه په څه ډول سره انفلاسيون، ديفلاسيون او په ټوليزه توګه اقتصادي غوړېدا (رونق) او يا لوېدنه (انحطاط) رامنځته، څنګه او د کومو موخو لپاره د ونډو (اسهامو) بيه لوړه او ټيټه کوي. د متحدو ايالتونو سياستوال جفرسون Jefferson خپل همکار، جان آدامز John Adams ته د بانکونو په باب څومره ښه ليکلي: "... په رښتني توګه زه هم ستا په څير باور لرم، چې خدمت ته چمتو پوځ دومره ګواښمن نه دی، لکه بانکي تاسيسات څه دي" [۸].

که څه هم په رسمي توګه لويديزه نړۍ او چين يو او بل ته د ستراتيژيک همکار په سترګه ګوري، خو پورتنې ګواښ ته په پاملرنې سره، د دوي تر منځ پټه سيالی په ډير شدت سره روانه او يو پر بل بې اعتماده دي. اصلاً لويديزه نړۍ په تيره متحده ايالتونه هک حيران دي، چې له چين سره څه ډول چلند وکړي. لکه څنګه چې په پورتنيو ګرښو کې يادونه وشوه، چين له اقتصادي پلوه په ځانګړې توګه په بانکي او مالي برخه کې، د واشنګټن لپاره ستر ګواښ بلل کيږي. د متحدو ايالتونو د بهرنيو چارو د وزيرې د يوې تبصرې له مخې، موږ تر اوسه په دې نه يو برياليي شوي، چې څنګه د چين د بانک لاربنود تر خپل اغيز لاندې راولو [۹].

سربيره پر دې د چين ولسی جمهوريت د ځينو اروپايي دولتونو او د متحدو ايالتونو د دولتي پور پانو يو تر ټولو ستر اخيستونکی دی. د پور پانو دغې اخيستنې چينيانو ته يو ستر غرور ور په برخه کړی، چې ان اوس يې يوه ارزې او سوداګريزه نړيواله جګړه پيل کړې ده. لويديځ تر خپل اغيز لاندې نړيوال مهم سياسي او امنيتي سازمان د بيلګې په توګه، د ملګرو ملتونو د امنيت شورا، له لارې هم پر چين نه اقتصادي بنديزونه لګولی او نه هم د کوم پوځي ګواښ او يا يرغل پريکړه کولی شي. ځکه دغه هيواد په خپله په هغې کې د ويټو حق لري او هم د ځواکمن ځمکني، هوايي او سمندري پوځ، چې له اتومي غاښونو سربيره، د ستورو د جګړې توان هم لري، خاوند دی. د همدې لامَلونه پر بنسټ،" د پنتاګون ستراتيژيستان چين د متحدو ايالتونو د راتلونکې لپاره يو ستر ګواښ بولي" [۱۰].

د چين دغه سياسي – اقتصادي او پوځي ګواښ او همدارنګه په نړۍ کې د نورو نوو رامنځته شوو ګواښونو په وړاندې د مبارزې لپاره، د ناټو د سازمان غړو هيوادونو اړينه وبلله، د ناټو په ستراتيژۍ کې داسي بدلون راولي، چې سازمان د هغې په مرسته د لويديزې نړۍ له ترلاسه شوې برترۍ څخه دفاع او که شوني وي د سازمان د غړو هيوادونو دريځ لا نور هم پياوړی او هغه ته پراختيا ورکړي. نو اړينه بريښي، چې د ليکنې په دوهمه برخه کې د ناټو نوې ستراتيژۍ او دا چې د هغې د پلي کولو اغيز پر نړيوال نظام او امنيت څه ډول دی، راوسپړو.

افغان جرمن آنلاين په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادښت: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکې په ځير و لولئ